

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารงานในพระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช พระอุปัชฌาย์มีการกลั่นกรองอย่างรอบคอบ คือพระสงฆ์เป็นประธานพิธีอุปสมบทเรียกว่าพระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถ เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่ต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียน โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ จึงเรียกว่านีสัมมุตตะ ผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์ ดังนั้น กระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยที่สำคัญ เช่น มหาวิทยาลัยนาแลนทา ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากร ทุกรูปที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลุนั้นพระอรหันต์ เขาผู้นั้นก็จะต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป เรียกว่าเป็นเสขะ คือผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกเป็นอเสขะคือผู้ไม่ต้องศึกษา^๑

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบัน คือใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษ พระพุทธเจ้าเพียบพร้อมไปด้วยอรรถกถาธรรมวินัยและปฏิบัติ จึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ความสามารถในการจูงใจคนตรงกับสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึงคนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น ทรงมีภาวะผู้นำโดยทรงสอนให้รู้ (ตถาวาที) ทำให้ดู (ตถาการี) ยิ่งไปกว่านั้นการสั่งสอนแต่ละครั้งเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำมาดีซึ่งเรียกว่าอธิปไตย ๓ ประการ^๒ อธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง และธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความสุข ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ คือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

พระพุทธเจ้าประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพัง ทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ ไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระองค์ไม่ใช่ใช้อธิปไตย นอกจากนี้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามค่านิยมและสรรเสริญของ

^๑สำนักเรียนวัดประยุรวงศาวาส, *คู่มือธรรมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สามลดา, ๒๕๕๔), หน้า ๖๖.

^๒อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๗๕/๑๘๖.

ชาวโลก การบริหารของพระองค์ไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีการบริหารเป็นแบบธรรมาธิปไตย คือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ ตามพระพุทธดำรัสว่า^๓ พระตถาคตอรหันต์ สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระพุทธองค์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ทูลถามว่า ทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไม่ทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ ทั้งนี้เพราะทรงประสงค์ให้คณะสงฆ์ปกครองกันเอง โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครอง ตามพระพุทธดำรัสว่า “อานนท์ ธรรมวินัยอันใดอันเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลายโดยกาลล่วงไปแห่งเรา”^๔ ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วไม่นาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพระพุทธพจน์นี้ โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป เพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นเอกสารหลักฐานอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาก็ยึดพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์การบริหารสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้

การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าวางไว้ จากพัฒนาการด้วยความเป็นห่วงทางพระพุทธศาสนาที่เห็นว่า ความหลากหลายของความคิดเห็น ข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ที่มีมากมายอาจเป็นปัจจัยนำไปสู่ความเสียหายทางพระพุทธศาสนา จึงได้ตรากฎระเบียบที่เรียกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ถูกตราขึ้นก็เพื่อจะดูแลกิจการคณะสงฆ์ให้เกิดความมั่นคง เพื่อความสะดวกในการเข้าช่วยเหลือดูแลจากฝ่ายราชอาณาจักร โดยได้มอบให้คณะสงฆ์ได้ดูแลกันเองเป็นลำดับ^๕

การบริหารจัดการปกครองคณะสงฆ์ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้ามีระบบบริหารที่ดีศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการแบ่งงานมอบอำนาจ กระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการด้านต่างๆ เพราะการบริหารคณะสงฆ์ปัจจุบันมีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครอง

^๓อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

^๔หลักสูตรประโยค ป.ธ.๘, อรรถกถาพระวินัย, **ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘.

^๕วันชัย พลเมืองดี, “วิเคราะห์ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่อการขึ้นบ้านใหม่ของชาวล้านนา”, **บทความทางวิชาการ**, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖) : ๓๙๙.

คณะสงฆ์ การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารกิจการของคณะสงฆ์ กล่าวคือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย และสิ่งแวดล้อม^๖

การปกครองคณะสงฆ์ เป็นองค์การหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสืบทอดกันมายาวนาน ซึ่งคณะสงฆ์มีความเจริญรุ่งเรืองจนถึงปัจจุบัน หน่วยงานนี้เรียกว่าองค์การ ซึ่งองค์การนี้มีอยู่ทั้งในภาครัฐและเอกชน แม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็มีอยู่ด้วย ทั้งที่บัญญัติว่าด้วยการคณะสงฆ์ไม่ปรากฏค่านี้อยู่เลย แต่เมื่อว่าโดยลักษณะการปกครอง หรือการดำเนินกิจการคณะสงฆ์แล้วย่อมจัดเป็นองค์การได้ เพราะการปกครองคณะสงฆ์นั้นโดยรูปแบบมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก แล้วมีหน่วยบัญชาการคณะสงฆ์หรือศูนย์รวมอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ คือมหาเถรสมาคม นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานย่อยลดหลั่นกันตามสายงาน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และส่วนวัด ทุกหน่วยงานมีความสัมพันธ์กันและเชื่อมโยงเข้าสู่ผู้บัญชาการคณะสงฆ์จนถึงมหาเถรสมาคม^๗

พระสังฆาธิการ (เจ้าพนักงาน) มีบทบาทหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่บ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน มีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่สืบต่อไป^๘

วัด เป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวมถึงกิจการอื่นๆที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมและสังคม หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัดนั้น ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติ โดยมีมหาเถรสมาคม เป็นองค์การปกครองคณะสงฆ์ นอกจากนั้นวัดยังมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นวัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่บางอย่างที่ทำเองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทน ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามมาตรา ๓๖ และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา ๓๑ วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

^๖ กองแผนงาน, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

ปัญหาอุปสรรคการปกครองคณะสงฆ์ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการปกครองแต่ละพื้นที่แต่ละวัดมีปัญหาทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกัน รวมถึงการสื่อสารที่ยังไม่ทั่วถึงกัน บางครั้งก็ยังมี การดำเนินงานล่าช้า การจัดกิจกรรมในทางพุทธศาสนาในแต่ละวัดยังมีการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงกัน และเห็นได้ชัดคือการขาดความร่วมมือระหว่างวัดต่างๆ มีความขัดแย้งกันในเรื่องการบริหารภายในวัด เช่น ลาสิกขาการระ ตำแหน่งหน้าที่การงาน การศึกษาปริยัติธรรม การเผยแผ่ การสงเคราะห์ ทุนการศึกษาพระภิกษุ สามเณร ญาติโยมผู้ให้ความอุปถัมภ์และปัญหาอื่นๆ อีกหลายประการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า พระสังฆาธิการควรจะมีแนวทางการพัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนางาน และส่งเสริม วิธีการปกครองให้แก่บุคลากรด้านการปกครองตามหลักพุทธวิธีการบริหาร^๙

การปกครองคณะสงฆ์จึงมีความเป็นมายาวนานต่อเนื่อง ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการมาเป็น ลำดับ และยังมีการเชื่อมต่อเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับต่างๆ เช่น กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ เพื่อส่งเสริมวิชาการให้พระสังฆาธิการปรับตัวเพื่อทำงานเชิงรุก เพื่อให้ เกิดการกระตุ้นงานคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะพระสังฆาธิการผู้มีบทบาทในการปกครอง อาจจะมีเวลาในการดูแลการบริหารได้ไม่ทั่วถึง ส่งผลกระทบต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวมทั้ง อาจทำให้ขาดการวางแผนพัฒนาศาสนาวัตถุและศาสนบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้แม้แต่การ จัดระบบหนังสือโต้ตอบ หรือการประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ก็ไม่สามารถจะดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว เพราะพระสังฆาธิการบางรูปไม่สามารถเขียนหนังสือราชการได้ หรืออาจไม่เข้าใจเรื่องงานเอกสาร ส่งผลให้การรายงานตามระเบียบของคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้าออกไป จึงเป็นภาระของเจ้าคณะ ปกครองชั้นสูงขึ้นไปที่จะต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ การปกครองเป็นภาระหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาส ในการที่จะดูแลปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และ ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจ ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑” เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ และ เพื่อนำเสนอรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะ สงฆ์ภาค ๑ นอกจากนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นปัจจัยสนับสนุนการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทรัพยากรทั้งปวงให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง

^๙พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การปกครองคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

^{๑๐} กองแผนงาน, คู่มือพระสังฆาธิการ, หน้า ๑๙.

ในพระพุทธศาสนาสิ้นกาลนาน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ แนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ ควรจะเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ควรจะเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัย ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านประชากร ขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตด้านระยะเวลาเป็นต้น ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ หลักการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ การจัดการทรัพยากร เป็นกระบวนการจัดการเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมในเวลาที่ต้องการประกอบด้วย การวางแผน การสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การธำรงรักษา การประเมินการปฏิบัติงาน

หลักพุทธธรรมเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ คือหลักอปริหานิยธรรม ๗ เป็นหลักธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้ปกครอง ได้แก่ หมั่นประชุมเนื่องนิมิตต์ พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ภิคุษเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เคารพนับถือภิคุษเหล่านั้น ไม่ลุ่มอำนาจตั้งตนหาความยากที่เกิดขึ้น ยินดีในเสนาสนะ และสพรหมจารีผู้มีศีลงานยังไม่มาขอให้มา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อศึกษาเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ โดยมีการแบ่งกลุ่มเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่าง สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม

งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้สัมภาษณ์ (Key informant) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน

งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แจกแบบสอบถามแก่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดสมุทรปราการ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑,๓๙๖ รูป^{๑๑}

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การศึกษาวิจัย ได้แก่ คณะสงฆ์ภาค ๑ ประกอบด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดสมุทรปราการ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้ศึกษาเริ่มทำการวิจัยตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๕๗ จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๘ รวมเป็นระยะเวลา ๒๔ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ หมายถึงโครงสร้างและรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ผ่านมาแล้วตามยุคตามสมัยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา พระสังฆาธิการ ปฏิบัติตามรูปแบบของครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ซึ่งรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เดิมๆ ถ้าจะมีการเปลี่ยนแปลงก็ต้องเป็นไปตามอนุโลมของราชการบ้านเมือง ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยนั้นๆ รวมทั้งกฎระเบียบการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายและสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ สอดคล้องตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ หมายถึงการจัดการทรัพยากรของวัดวาอารามทั้งปวงเพื่อสนับสนุนการปกครองหมู่คณะสงฆ์ เป็นกระบวนการจัดการเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ เหมาะสมตามกาลเวลา

^{๑๑}สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑, สถิติพระภิกษุสามเณร, (กรุงเทพมหานคร: วัดชนะสงคราม, ๒๕๕๘),

๑. การวางแผน หมายถึงการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ว่าการวางแผนกำลังคน การคาดคะเนความต้องการกำลังคนของหน่วยงานต่างๆ การวางแผนการใช้กำลังคนที่มีอยู่ให้ได้ ประโยชน์สูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การสรรหาบุคลากร หมายถึงการสรรหาทรัพยากรมนุษย์ การสรรหาเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อรับสมัครบุคลากรสำรอง การคัดเลือก วิธีการสรรหาจากภายในและภายนอก

๓. การพัฒนาบุคลากร หมายถึงการฝึกอบรม ส่งเสริมให้ความรู้วิชาการเพื่อความชำนาญเฉพาะด้าน เพิ่มประสิทธิภาพเพื่อการทำงานและการแก้ไขปัญหา เพื่อเตรียมบุคลากรให้พร้อม สำหรับอนาคต

๔. การธำรงรักษา หมายถึงดูแลรักษามูลค่าบุคลากรภายในองค์การอย่างเหมาะสมเพื่อ ส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและแก้ไขปัญหา พยายามให้บุคลากรมีโอกาส แสดงวิสัยทัศน์ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ลดความกดดันทั้งสองฝ่าย

๕. การประเมินการปฏิบัติงาน หมายถึงการติดตามผลการทำงานเพื่อทราบ ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามมาตรฐาน เพื่อพิจารณา ศักยภาพบุคลากรตามตำแหน่งหน้าที่อย่างต่อเนื่อง

หลักพุทธธรรมเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ หลักอภิธานียธรร ๗ เป็นหลักธรรม ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับผู้ปกครอง

๑. หมั่นประชุมเนืองนิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ
๔. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น
๕. ไม่ลู่อ่านาจดัฒนาคือความยากที่เกิดขึ้น
๖. ยินดีในเสนาสนะ
๗. สพรหมจารีผู้มีศีลงานยังไม่มาขอให้มา

พระสังฆาธิการ หมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ในตำแหน่ง ดังต่อไปนี้ คือ เจ้าคณะหนใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ หมายถึงพื้นที่ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ประกอบด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี และจังหวัด สมุทรปราการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ มีเจ้าคณะภาค ๑ เป็นอยู่มีอำนาจหน้าที่ในการ วินิจฉัยสั่งการ เพื่อกำกับดูแลกฎระเบียบ แบบแผนสังคมของพระสงฆ์ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

กฎหมายและสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ รวมทั้งดำเนินการปกครองหมู่คณะสงฆ์ให้สอดคล้องตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองในยุคปัจจุบัน

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ทราบสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ

๑.๖.๒ ได้ทราบแนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ

๑.๖.๓ ได้ทราบรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑

๑.๖.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นปัจจัยสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาทรัพยากรทั้งปวงให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนาสืบกาลนาน